

H. E. ROOKMAKER, *Woningtoestanden in Westerwolde, Bijdrage tot de kennis der woningtoestanden ten plattelande.* Academisch Proefschrift. Groningen, 1924. Ook afzonderlijk verschenen bij M. DE WAAL, Groningen, Prijs: f 2 50.

Dr. ROOKMAKER beschrijft in zijn proefschrift de woningtoestanden in Westerwolde en heeft de verschillende soorten woningen, voor zoover deze typisch zijn, ondergebracht in 5 rubrieken: 1°. de Groninger arbeiderswoning; 2°. het Oud-Saksische arbeidershuis, 3°. hutten en keeten; 4°. het daklozenhuis; 5°. boerderijen, en voegt als 6de rubriek er aan toe: overige woningen. Vooraf gaat een inleiding met enkele geografische en historische opmerkingen ter oriëntering en als aanvulling de tuberculosesterfte in deze streek, die van 2.23 in 1901 daalde tot 0.67 in 1921 en 0.85 in 1922, terwijl de totale sterfte daalde van 57 tot 35 en de sterfte aan tuberculose in Nederland van 1.94 terugliep op 1.24 per 10000 inwoners. Het inwonersaantal klom van 23000 tot 41000 in hetzelfde tijdbestek.

Zeer vele gegevens ontleent hij aan de verslagen van de gezondheidscommissie in het ressort Wedde, die in 1905 een stelselmatig woningonderzoek hield, doch het later niet weder kon herhalen van wege de hoge kosten.

Opmerkelijke cijfers zijn: aantal woningen 5000 dus 1 woning op 5 $\frac{1}{2}$ inwoner, groot aantal eigen woningen ruim 3000, het aantal eenkamerwoningen bijna 3500, het aantal slaappleatsen in stallen en schuren 765, waarvan in Onstwedde 414. In een éénkamerwoning is ten hoogste plaats voor 2 bedsteden en wie daarin niet geborgen kan worden, moet onherroepelijk slapen in de bijruimten.

De statistiek der hutten in 1919, 1920, 1921, 1922, 1923 geeft een duidelijk beeld van het fiasco der woningwet. Eerst zijn zij afgekeurd, in genoemde jaren keeren zij in steeds grooter aantal terug. Ook de daklozenhuizen bleken slechts lapwerk te zijn.

Oudeschans en Boertange worden beschreven als typen van kleine oude vestingen met bodemverontreiniging.

De photo's (38 in getal), alle keurig gereproduceerd, zeggen meer, dan men in boekdeelen zou kunnen beschrijven en geven een duidelijk beeld, van hetgeen in den tekst wordt behandeld. Enkele waren reeds verschenen in *het Groene en Witte Kruis*, het meerendeel zijn nieuw. Vooral de verschillende soorten bedsteden zijn de moeite waard om aandachtig te worden bekeken. Het zou aanbeveling verdienen, indien bij elk type nog een reproductie van een plattegrond ware gevoegd om nog duidelijker een overzicht te geven van de inrichting der woningen ten plattelande.

Het mooiste type is no. 17. „Van hut tot steenenwoning”, waar de bewoner in de huisdeur staat en de drempel reikt tot halverwege zijn knieën, terwijl de muur en de bouworde weergeven de verschillende fasen van welstand vanden bewoner, waarin hij achtereen volgens den voormuur en de twee zijmuren afzonderlijk heeft vernieuwd met verschillende soorten steen en specie.

Ook de keeten en daklozenhuizen geven een goed inzicht, op welke wijze de autoriteiten getracht hebben voor de laagste standen

onzer bevolking, die niet voor eigen woning kunnen of willen zorgen, dit vraagstuk op te lossen. Ook de landarbeiderswet heeft in de praktijk tot heden niet veel resultaten.

Opmerkelijk zijn de verschillende afmetingen der bedstede-deuren, door vergrooting waarvan men in de bouwverordening na invoering der woningwet 1902 getracht heeft het ventilatievraagstuk dezer slaapgelegenheden op te lossen zonder daarin te slagen. Nog opmerkelijker is het standpunt der regeering, die in de scholen in Vlachtwedde, geheel met rijksgeld gebouwd, het lang verouderde systeem LEVOIR-VAN BEMMELEN voorschrijft, en dat der woninginspectie, die in de woon- en vooral in de slaapkamers der met rijksgeld gebouwde woningen raamtypen plaatst of te laag of ongeschikt voor voortdurende ventilatie, dus slaapkamers, die vergeleken met de bedsteden op het gebied van luchtverversing op één lijn kunnen worden gesteld. M.i. is dit zeer duidelijk te illustreeren door een dwarse doorsnede van beide naast elkaar te plaatsen.

Heel wat particuliere woningen in Westerwolde, vooral die in de laatste jaren zijn gebouwd, hebben, dank zij de hygiënische propaganda der Groene-Kruisverenigingen, beter en rationeeler ventilatiesysteem, n.l. dat van MASTBOOM.

ROOKMAKER geeft ook aan, op welke wijze de ventilatie der bedsteden kan worden verbeterd n.l. door combinatie van een zak- of tuimelraam met een opening in den voorwand der bedstede, zoo dicht mogelijk bij den zolder. Wenschelijk ware het geweest dit te illustreeren door een dwarse doorsnede.

Tot slot een enkele opmerking over de bedsteden. Photo 30 toont aan, dat sedert eeuwen de bedstede een zeer populaire slaapgelegenheid is geweest. Photo 31, 36 en 37, op welke wijze de luxe in den bouw van den voorwand tot uiting kwam. Photo 32, op welke wijze deze door 4-deelige deuren tot op $\frac{1}{4}$ kan worden gesloten. Photo 38, hoe de vroegere doktersfamilies in z.g.n. Fransche bedsteden sliepen. Photo 34 illustreert de slaapgelegenheden in de schuur naast het „zwien en de sikke” in het Hollandsch overgezet zijnde naast het varken en de geit. Photo 35 toont aan, dat ook in bedsteden in de schuur naast de schapestal nog blozende kinderen kunnen liggen. Photo 33 is een snikke, d.w.z. een bijzondere slaapgelegenheid om het personeel 's nachts op te bergen.

Af en toe hoort men de opmerking, dat alle menschen op de photo's afgebeeld er bijzonder gezond uitzien, wat niet kan worden ontkend, doch men moet niet vergeten, dat de plattelandsbevolking den schadelijken invloed zijner gebrekkige woning ruimschoots door zijn dagelijksche bezigheden buiten en zijn sober en regelmatig leven compenseert. Het geheel is op populaire wijze geïllustreerd en beschreven en kan aan menig autoriteit, die rechtstreeks of zijdelings met de openbare gezondheidsregeling in aanraking komt, een beter inzicht geven in de woningtoestanden ten plattelande en de wijze, waarop deze zouden kunnen worden verbeterd, heel vaak met opoffering van weinig kosten.